

KẾ THỪA VÀ PHÁT HUY NHỮNG GIÁ TRỊ VĂN HÓA TRUYỀN THỐNG Ở VIỆT NAM TRONG THỜI KÌ CÔNG NGHIỆP HÓA, HIỆN ĐẠI HÓA ĐẤT NƯỚC

ThS. NGUYỄN THỊ NGÂN - CAO NGỌC TRUNG*

Kế thừa và phát huy các giá trị văn hóa truyền thống (GTVHTT) trong bối cảnh hiện nay ở nước ta vừa có tính cấp bách, vừa mang tính chiến lược, lâu dài nhằm xây dựng và phát triển nền văn hóa (VH) Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc, góp phần xây dựng nhân cách con người Việt Nam phù hợp với yêu cầu của sự nghiệp đổi mới, CNH, HĐH đất nước, để VH thực sự là nền tảng, là động lực thúc đẩy phát triển KT-XH.

1. Những giá trị cơ bản của VH truyền thống Việt Nam

Trong quá trình sinh tồn và phát triển, nước Việt Nam đã phải đương đầu với nhiều thử thách khắc nghiệt của thiên tai, họa ngoại xâm và đã vượt qua tất cả những thử thách đó để tồn tại và phát triển, biết tiếp nhận có chọn lọc nhiều thành tựu VH của nhân loại, đồng thời vẫn giữ gìn được bản sắc VH dân tộc và tạo lập được những thời kì phát triển VH rực rỡ. Thực tế lịch sử đó cho phép khẳng định sức sống bền bỉ của dân tộc, tính ưu việt của những GTVHTT Việt Nam.

Điểm tựa vững chắc của sức mạnh Việt Nam chính là tình yêu quê hương đất nước, ý thức về chủ quyền dân tộc, khát vọng sống trong độc lập, tự chủ luôn đi liền với tinh thần yêu chuộng hòa bình và thái độ hòa hiếu, đại nghĩa với bên ngoài. Từ *Nam quốc sơn hà* của Lý Thường Kiệt, *Hịch tướng sĩ* của Trần Hưng Đạo đến *Tuyên ngôn độc lập* của Hồ Chủ tịch đều thể hiện rõ giá trị VH đó. Mặt khác, sức mạnh dân tộc Việt Nam còn được thể hiện rõ ở nghị lực bền bỉ, phi thường, tinh thần lao động cần cù, biết phát huy cao nhất nội lực của bản thân và cộng đồng để khắc phục mọi khó khăn trong sản xuất, trong dựng nước và giữ nước. Chất keo kết dính sự đoàn kết giữa bản thân (cá nhân) với cộng đồng là tình thương yêu con người, là đạo lí kính già, yêu trẻ, tôn trọng phụ nữ, quý trọng tinh nghĩa gia đình, bạn bè, hàng xóm láng giềng, là tính khoan dung, nhân hậu "đánh kẻ chạy đi chứ không đánh người chạy lại", là lối sống lương thiện và phục thiện "ở hiền gặp lành", sống nhân nghĩa thủy chung "uống nước nhớ nguồn",

luôn nhận thức về trách nhiệm đối với nhau, với cộng đồng và giữa các thế hệ...

Nhìn chung, những GTVHTT Việt Nam tạo nên bản sắc dân tộc đã được Đảng ta khái quát trong Nghị quyết Trung ương V khóa VIII, đó là: "*lòng yêu nước nồng nàn, ý chí tự cường dân tộc, tinh thần đoàn kết, ý thức cộng đồng gắn kết cá nhân - gia đình - làng xã - Tổ quốc; lòng nhân ái, khoan dung, trọng nghĩa tình, đạo lí; đức tính cần cù, sáng tạo trong lao động, sự tinh tế trong ứng xử, tinh giản dị trong lối sống...*" (1; tr 56). Những GTVHTT ấy vẫn được tuyệt đại đa số nhân dân ta tôn trọng và tự hào, vẫn là những định hướng chỉ đạo cho nhận thức, hành vi và ứng xử của con người Việt Nam trong thời kì CNH, HĐH đất nước.

2. Kế thừa và phát huy những GTVHTT ở Việt Nam trong thời kì CNH, HĐH

Truyền thống là tập hợp những tư tưởng, tình cảm những thói quen trong tư duy, lối sống và ứng xử của một cộng đồng người nhất định được hình thành trong lịch sử và được lưu truyền từ thế hệ này sang thế hệ khác. Truyền thống mang ba đặc trưng cơ bản là tính cộng đồng, tính ổn định và tính lưu truyền. Tuy nhiên, những đặc trưng đó chỉ có ý nghĩa tương đối vì bản thân truyền thống cũng có quá trình hình thành phát triển và biến đổi khi hoàn cảnh lịch sử, cơ sở KT-XH và hệ tư tưởng thay đổi. Việc nhận thức và đánh giá truyền thống phải luôn đứng trên quan điểm phát triển, quan điểm lịch sử và biện chứng. Phải tránh cả hai thái độ cực đoan: tuyệt đối hóa, lí tưởng hóa các giá trị truyền thống, coi đó là khuôn mẫu vĩnh hằng của bản sắc dân tộc sẽ dẫn tới ý thức phục cổ, bàng lòng với quá khứ, quay lưng với những trào lưu tiến hóa của thời đại, cản trở công cuộc đổi mới và phát triển đất nước. Ngược lại, thái độ phủ nhận truyền thống coi truyền thống chỉ là sản phẩm và nguyên nhân của tình trạng nghèo nàn, lạc hậu sẽ dẫn đến xu hướng hiện đại hóa bằng con đường ngoại nhập mà hậu quả sẽ là: đánh mất bản sắc dân tộc, tự hủy hoại sức mạnh

* Khoa Li luận chính trị, Trường Đại học Hồng Đức - Thanh Hóa

nội sinh, làm mất tính ổn định và bền vững của sự phát triển. Tuy nhiên, so với yêu cầu phát triển hiện nay của đất nước, di sản truyền thống bộc lộ không ít những nhược điểm và hạn chế - sản phẩm tất yếu của kinh tế tiểu nông, của thiết chế cộng đồng xóm làng và nền văn minh tiền công nghiệp, trở thành những lực cản và sức ỳ cần khắc phục. Ví dụ như tính cục bộ địa phương, tâm lý bình quân chủ nghĩa, thái độ cào bằng, ghen ghét đố kỵ những người vượt trội hơn mình, tính cầu may, tác phong tùy tiện, thiếu ý thức tổ chức kỷ luật...

- Trước yêu cầu của công cuộc đổi mới, CNH, HĐH đất nước, những giá trị truyền thống cũng phải được kế thừa và phát huy theo hướng hiện đại: ví dụ, truyền thống yêu nước đã được phát huy cao độ trong cuộc đấu tranh chống ngoại xâm, nay phải hướng sang nhiệm vụ xây dựng đất nước với ý thức coi nghèo nàn, lạc hậu cũng là nỗi nhục không kém gì nỗi nhục mất nước. Thế hệ cha ông đã từng rửa nỗi nhục cho dân tộc, các thế hệ Việt Nam hiện nay phải rửa nỗi nhục nghèo khổ đưa đất nước ta giàu mạnh, văn minh và phát triển, sánh vai với các dân tộc trên thế giới. Nếu như trước đây, tinh thần yêu nước, truyền thống lấy độc lập dân tộc làm mục tiêu cao nhất với phương châm "tất cả cho tiền tuyến" thì ngày nay, yêu nước phải là gắn độc lập dân tộc với chủ nghĩa xã hội, độc lập dân tộc là nấc thang để tiến tới mục tiêu cao hơn là mang lại tự do, hạnh phúc cho nhân dân. Để bảo vệ nền độc lập dân tộc, chúng ta cần đẩy mạnh phát triển kinh tế, củng cố tiềm lực quốc phòng, giữ gìn và phát huy bản sắc VH dân tộc. Có xây dựng được một nền kinh tế vững mạnh mới tạo ra cơ sở vật chất - kỹ thuật ngang tầm với trình độ văn minh thế giới. Trong xây dựng kinh tế, yêu nước chính là cố gắng phấn đấu học tập, tu dưỡng, rèn luyện, lao động để làm ra ngày càng nhiều của cải vật chất cho xã hội. Mỗi cá nhân dù ở cương vị nào, cũng phải hoàn thành xuất sắc nhiệm vụ của mình. Lợi ích không tách rời nghĩa vụ và trách nhiệm, biết hưởng các quyền lợi nhưng phải cố gắng hoàn thành xuất sắc nhiệm vụ của mình. Yêu nước trong bối cảnh hiện nay phải gắn liền với độc lập, tự chủ về kinh tế, tạo ra cơ sở cho hội nhập kinh tế quốc tế có hiệu quả; mặt khác, hội nhập kinh tế quốc tế có hiệu quả sẽ tạo điều kiện cần thiết để xây dựng nền kinh tế độc lập tự chủ, tránh được sự lệ thuộc vào đối tác trong quá trình hội nhập. Yêu nước ngày nay phải kết hợp chặt chẽ với việc chống tham nhũng, bởi vì nó chính là kẻ thù vô cùng nguy hiểm.

Như vậy, yêu nước ngày nay là đem hết tinh thần và nghị lực, sức mạnh và tài năng của từng người, từng tập thể và cả cộng đồng dân tộc để bảo vệ độc

lập dân tộc, gắn độc lập dân tộc với chủ nghĩa xã hội, giữ vững định hướng xã hội chủ nghĩa trong sự phát triển đất nước; vươn lên mạnh mẽ trong sản xuất, kinh doanh theo phương châm "ích nước lợi nhà"; tăng cường đoàn kết dân tộc cùng nhau xây dựng đất nước giàu mạnh, dân chủ, văn minh. Mặt khác, với việc khắc phục được những biểu hiện tiêu cực của tính cộng đồng (khép kín, vai trò cá nhân thấp...), tính cộng đồng cũng phải được cải biến và nâng cao trên một cấu trúc và quan niệm mới về mối quan hệ giữa cá nhân - cộng đồng - gia đình - họ hàng - làng - nước, trong đó con người phải thực sự được thừa nhận và tôn trọng như là một thực thể trong sự phát triển nhân cách, tài năng sáng tạo, và những lợi ích chính đáng của cá nhân.

Đảng ta luôn coi trọng việc kế thừa và phát huy những giá trị truyền thống dân tộc vì đó là bản sắc, là tâm hồn và trí tuệ, là đạo lý và nhân cách của con người Việt Nam, là nền tảng tinh thần cho công cuộc phục hưng dân tộc và cho sự phát triển bền vững của đất nước với mục tiêu dân giàu, nước mạnh, xã hội dân chủ, công bằng, văn minh. Đảng ta chỉ rõ: phương hướng chung của sự nghiệp xây dựng, phát triển VH nước ta trong thời kỳ đổi mới, CNH, HĐH đất nước là phát huy chủ nghĩa yêu nước và truyền thống đoàn kết dân tộc, ý thức độc lập, tự cường trong xây dựng và bảo vệ Tổ quốc xã hội chủ nghĩa, xây dựng và phát triển VH Việt Nam tiên tiến đậm đà bản sắc dân tộc, tiếp thu tinh hoa VH nhân loại. Di sản VH là tài sản vô giá gắn kết cộng đồng dân tộc, là cốt lõi, bản sắc VH dân tộc, là cơ sở để sáng tạo những giá trị mới và giao lưu VH. *"Trong thời kỳ mới, kế thừa, bảo tồn một cách có chọn lọc các giá trị truyền thống là tất yếu, đồng thời phải tập trung xây dựng những giá trị mới, những thành tựu mới đáp ứng yêu cầu của công cuộc đổi mới đất nước. Kế thừa và phát triển trong VH gắn chặt với quá trình mở cửa, hội nhập, tiếp nhận những giá trị VH tiến bộ của thế giới đương đại, để làm giàu thêm các GTVHTT, nâng cao trình độ phát triển của VH Việt Nam lên một tầm cao mới"* (2; tr 57).

Phải thường xuyên bồi đắp cho lịch sử - VH với ý nghĩa là cội rễ của dân tộc, cái vốn của riêng mình để cho cốt cách VH dân tộc thấm sâu vào tâm lý quốc dân. Một khi sao nhãng công việc đó thì tự mình sẽ đánh mất mình. Nhưng trong nội hàm giữ gìn bản sắc đã chứa đựng phát huy, giao lưu, trao đổi, xâm nhập và hội nhập các giá trị VH. Mặt khác, phải kết hợp chặt chẽ việc tiếp thu tinh hoa VH nhân loại với đấu tranh chống lại sự xâm nhập của VH độc hại. Đó là mối quan hệ giữa giữ gìn bản sắc với tiếp thu tinh hoa, giữa

truyền thống - tiếp biến và đổi mới. Tiếp thu những tinh hoa VH tốt đẹp khác trên thế giới sẽ giúp nền VH của chúng ta đa dạng và phong phú hơn nhưng không vì thế mà quên đi truyền thống VH của dân tộc mình. Điều đó giúp chúng ta hòa nhập mà không bị hòa tan. Hội nhập trên cơ sở định hướng với sự lựa chọn tối ưu là làm sao tích hợp được nhiều tinh hoa đặc sắc của nhiều nền khoa học - kĩ thuật - công nghệ và cách điều tiết nền KT-XH của nhiều nước một cách hợp lí, phù hợp với đặc điểm và điều kiện dân tộc mình.

Văn kiện Đại hội X của Đảng khẳng định rõ: *"Phải xây dựng và hoàn thiện giá trị nhân cách con người Việt Nam, bảo vệ và phát huy bản sắc VH dân tộc trong thời kì CNH, HĐH và hội nhập kinh tế quốc tế. Bồi dưỡng các giá trị VH trong sinh viên, học sinh, đặc biệt là lí tưởng sống, lối sống, năng lực, trí tuệ, đạo đức và bản lĩnh VH con người Việt Nam"* (3; tr 106). Kế thừa Đại hội X, Đại hội XI cũng xác định: phải giữ gìn và phát triển những giá trị truyền thống của VH, con người Việt Nam, nuôi dưỡng giáo dục thế hệ trẻ, đúc kết và xây dựng hệ giá trị chung của người Việt Nam thời kì đẩy mạnh CNH, HĐH và hội nhập quốc tế.

Trên cơ sở quan điểm của Đại hội X và Đại hội XI, chúng ta cần nhận thức rõ mối quan hệ giữa truyền thống và con người Việt Nam, từ đó làm rõ trách nhiệm của thế hệ hiện nay với các di sản VH truyền thống. Đó là:

1) Kế thừa, phát huy và nâng cao những giá trị truyền thống tiêu biểu cho sức sống, bản lĩnh và bản sắc dân tộc. Để làm được điều đó, chúng ta phải giữ gìn thuần phong mỹ tục của dân tộc Việt Nam. Đồng thời phải giáo dục lễ sống và lối sống, giáo dục lòng nhân ái, tình cộng đồng, giáo dục truyền thống đạo đức cách mạng cho tuyệt đại đa số nhân dân.

2) Cải tạo, biến đổi, xóa bỏ những truyền thống tiêu cực, hạn chế tính lối thời, bảo thủ và trì trệ của di sản quá khứ.

3) Hình thành và phát triển những truyền thống mới theo yêu cầu của công cuộc đổi mới, CNH, HĐH đất nước trong giao lưu và hội nhập VH, tiếp nhận những tinh hoa VH, những thành tựu khoa học, công nghệ của nhân loại, chống lại sự xâm nhập của các loại VH phẩm độc hại, lai căng có nguy cơ làm xói mòn các GTVHTT. Trên cơ sở đó, xác lập những định hướng xây dựng một hệ thống giá trị mới vừa mang tính dân tộc, vừa mang tính hiện đại. Có như vậy chúng ta mới đạt được mục tiêu xây dựng và phát triển nền VH Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc, đưa Việt Nam vững bước đi lên sánh vai cùng các cường quốc năm châu, nâng cao hơn nữa vị thế của

Việt Nam trên trường quốc tế để Việt Nam trở thành một địa chỉ giao lưu VH trong khu vực và quốc tế.

3. VH dân tộc Việt Nam được hình thành và phát triển gắn liền với lịch sử dựng nước và giữ nước của dân tộc, là một chỉnh thể đồ sộ, phong phú bao gồm tri thức, tư tưởng, tín ngưỡng, nghệ thuật, đạo đức, pháp luật, phong tục, tập quán và truyền thống... hình thành nên hệ giá trị chân - thiện - mỹ, một hệ giá trị phổ quát của VH dân tộc trong quốc gia và trong cộng đồng nhân loại. Hệ giá trị đó là các giá trị về truyền thống dân tộc như tinh thần yêu nước, tinh thần đoàn kết, cố kết cộng đồng, tinh thần nhân văn lạc quan, siêng năng cần cù... đã được kết tinh, hội tụ trong sinh hoạt đời sống gia đình của các gia đình Việt Nam, biểu hiện thành tâm lí và ý thức, phong tục tập quán và lối sống, tạo thành tính cách của mỗi con người trong gia đình và cộng đồng dân tộc. GTVHTT là những giá trị thuộc về tư tưởng, lối sống, chuẩn mực đạo đức được cộng đồng thừa nhận và bảo tồn, gìn giữ từ đời này sang đời khác... Không dựa trên nền tảng của GTVHTT thì không thể tiếp thu có hiệu quả những thành tựu hiện đại và càng không thể có sự phát triển lâu bền. □

(1) Đảng Cộng sản Việt Nam. **Văn kiện Hội nghị Trung ương 5 - khóa VIII.** NXB Chính trị quốc gia Sự thật, H. 1998.

(2) Ban Tư tưởng - Văn hóa Trung ương. **Tài liệu nghiên cứu kết luận hội nghị lần thứ 10 - khóa IX** NXB Chính trị quốc gia - Sự thật, H. 2004.

(3) Đảng Cộng sản Việt Nam. **Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ X.** NXB Chính trị quốc gia Sự thật, H. 2006.

Tài liệu tham khảo

1. Bộ GD-ĐT. Giáo trình **Đường lối cách mạng của Đảng Cộng sản Việt Nam.** NXB Chính trị quốc gia Sự thật, H. 2009.

2. Ban Tư tưởng - Văn hóa Trung ương. **Tài liệu học tập Văn kiện Đại hội VIII của Đảng.** NXB Chính trị quốc gia - Sự thật, H. 1996.

3. Website Đảng Cộng sản Việt Nam: www.cpv.org.vn

SUMMARY

Vietnam with thousands of years of history building and defending the country has created the own culture, abundant and sustainable with the good traditional values and noble. Inheriting and promoting the nation's traditional values in the current period the responsibility of the individual and society. Performing this well contributes to building Vietnames advanced culture imbued with national identity.